

BERTHA BULCSU:

Írók, színészek, börtönök

Darvas Iván (ítélet: 3 év)

Írók, színészek. A szellem emberei. Letartóztatják és börtönbe vetik őket, akár a közönséges bűnözőket.

Az elmúlt évtizedekben nem ment ritkaságszámba az ilyesmi Magyarországon sem.

Bertha Bulcsu jeles író tizenkét kiemelkedő börtönviselt értelmiségit szóltat meg abban az interjúkötetben, amely az Új Idő kiadásában jelent meg. Ebből a kötetből közlünk részleteket.

(13)

Az sem, hogy úristen, megvár-e engem ez az asszony, mert hogy finoman lejezzem ki magam, nem volt mit megvárni. Ez sem nehezítette a helyzetemet. Egyébként nagyon sok tekintetben az elítéltek, legalábbis ha magamról beszélek, összehasonlíthatatlanul szabadabban éltek, mint kint.

— Április 4-én szabadultál?

Darvas: — Igen, pontosan április 4-én szabadultam a Gyűjtőfogházból. Zászlódszben állt az ország.

— Reggel? Hová mentél?

Darvas: — Délelőtt. Hogy szabad vagy, az előző nap közölték... Hazamentem persze.

— Egy jó ebéd vagy a barátok keresése?

Darvas: — Én nem vagyok ilyen élelmiszer-ember, nem érdekel. Én nem szenvedtem például a börtönben attól, hogy rossz a koszt. Mindenki panaszkodott, de én nem vagyok húsevő, nem szeretem a húst, pláne csak lóhús meg mit tudom én milyen húsok voltak. Boldogan szétosztogattam. Nekem bőven elég volt a leves, zöldségek. Bevallom, nem figyeltem erre, nem is érdekelt. Mai napig sem érdekel. Hát persze, lefogytam egy kicsit...

— De egy szellemi izgalom csak támadt benned?

Darvas: — Akármilyen hülyén hangzik, az embert honvágy gyötri. Magyarországon voltam, de hiába. Szomorra Magyarország csak Budapest. Végigmegyek a Rákóczi úton, aztán a Filmgyár. A magától értetődő közeg körülveszi az embert, és amikor hirtelen megszűnik, olyan érzése támad, mintha külföldön lenne. Közönség, valódi honvágy gyötri az embert. Az utca, a szagok, a látvány hiányzott nekem. Hát persze, hogy nagy érzés volt a szabadulás. Először tapasztaltam azt a furcsaságot, hogy valami hiányzik. És rájön az ember, hogy a lények a háta mögött. Nem vonul mögötte a szmáster. Állandóan, majdnem mindig voltak mögöttem lények. És hirtelen ennek a hiánya tűnt föl, ennél furcsább és humorosabb érzést alig éreztem. Idegesítő volt. Igen, a város... Rendeltem egy taxit, még ott a börtönben, akkor már civilben, mint szabad magyar állampolgár. Amikor bemondtam, hogy Darvas Iván kér egy taxit a Kozma utcába... Hová? Kozma utca?... Csak nem? Jézus... A taxi megírt, és akkor azzal a koszos, undorító zacskóval, amiben az ember uccá benne van, rá van írva a száma, azzal beszáll, és azt mondtam neki, hogy lassan menjen, a nőz nem számít. Lassan menjen, mert rég nem láttam a várost. És akkor derült ki,

hogy szeretem ezt a várost. És összenőttem vele. A Rákóczi úton akkor csinalták ezt a csúnya árkadosítást, de nekem gyönyörűnek tűnt, csodálatosnak, világvárosinak. Kicsordultak a könnyeim. Kiszálltam és gyalog mentem tovább. Szégyelltem, hogy sírok... (...)

— És mit szölsz ezekhez az eseményekhez, melyek Magyarországon történnek. Bizakodó vagy vagy kételkedő?

Darvas: — Százszázalékosan bizakodó vagyok. Bizonyos vagyok abban, hogy ez egy megfordíthatatlan fojamat. Boldogság és végtelen megkönnyebbülés tölt el, és hála az atyaúristennek, hogy megengedte, hogy ezt megérhessem, hogy ezt én még lássam.

EÖRSI ISTVÁN (ítélet: 8 év)

A fényképen, melyet feltehetően egy rendőriporter készített a tárgyalóteremben, Eörsi István kihajtott nyakú fehér ingben eminens érettségiző diáknak látszik, aki komoly arccal és némi ünnepélyességgel várja a tételek kiosztását. Mintha nem sejtene, hogy irodalmi feladványok helyett nyolc évet kap. Nyolc év börtönt, melynek jelentős részét Márianosztrán és a Gyűjtőben kényszerül leülni. Ha jobban megnézzük a fényképet, a gimnáziumi hangulat szertefoszlik, mert Eörsi egyik oldalán a gyanakvó arcú, rosszat sejtő Szabó Béla, a másikon Angyal István ül, akit halálra ítélték és kivégeztek.

A Belgrád rakparti lakás tágas dolgozószobájában beszélgetünk. Eörsi nagy íróasztala mögül végiglátni a Dunán, a Belvárosi templom zöldre oxidálódott tornyai, s az Erzsébet híd szinte csak karnyújtásnyira van, s a Gellérthegy szikláit is meg lehetne érinteni, csak át kellene hajolni a Dunán. Az asztalon írógép, jegyzetblockok, könyvek. Két ablak között Jovánovics György lehelletfinom fehér térplasztikája, talán a mártír emlékmű egyik vázlata vagy előzménye. Odább grafikák, Klee és egy Lukács György plakát. Könyvespolcok, a dü-

ami az utcán zajlik, és amit a tévében látok, a rádióban hallok, az újságokban olvasok. De a saját személyemet nem tartom alkalmasnak arra, hogy bármiféle formában is szerepet vállaljak ebben a páfördülésben.

A szállodából kilépve, szinte fényárba merülünk. A vadgesztenyefák sárguló lombjából a nyárutó melege follyik az utcára. Megtévészően biztonságosnak és otthonosnak látszik a világ. Darvas Iván megjegyzi, hogy 1956 októberében pontosan ilyen idő volt. Nagy kék ég borult a város fölé, süttött a nap, meleg volt. Egészen november 4-éig atrtott a jó idő. Akkor nyirkosan hidegre fordult.

1989. október

löngelő könyvek közül elővilágít egy angol nyelvű, fehér kötésű Proust-kötet. Kávénkat sietősen felhajtva bele-rohanunk a börtönbeszélgetésbe. Eörsi, mint az utóbbi időben gyakorta, szellemileg felgyorsult állapotban van. Egy óra alatt tíznapi munkát szeretne elvégezni.

— Számítottál mindarra, ami 56 októberében történt, vagy meglepett?

Eörsi: — Nagyon meglepett és örömmel töltött el. Teljes szívvel és lélekkel részt vettem az eseményekben. Arra, hogy Rákosi meg a Gerő meg fog bukni, számítottam, de arra, hogy pillanatokon belül ilyen népfelkelés tör ki, az utcára mennek a fegyveresek, a katonaság átáll és az egész államhatalom összeomlik, nem számítottam. Alig volt ember, aki erre számított. Ez meggyőződésem. Egyetlenegy embert ismertem, Angyal István barátomat, akivel Gáli Jóskaival együtt szeptemberben sétáltunk a Károlyi kertben, és váratlanul azt mondta: készülszünk, forradalom lesz. Angyalt fel is akasztották.

(Folytatjuk)